

Leszabályozva...

Kaposi László

Olyan dolgokkal foglalkozunk az alábbiakban, amelyek nagyon sokunk esetében nem tartoznak a kedvelt időtöltések közé: oktatásra vonatkozó jogszabályokkal, illetve azok alapján vagy azokra hivatkozva készült és megjelent tantervi dokumentumokkal. Mégis kérjük olvasóink kitartását, türelmét, hiszen a szakterületünket érintő, fontos kérdésekről lesz szó.

Kezdjük a sort a Nemzeti alaptanterv 2003 decemberében megjelentetett új változatával. Ebben *dráma és tánc* néven található meg a módosított, e sorok írójának véleménye szerint jelentős mértékben javított változata annak, ami régebben *tánc és dráma* volt. A javításhoz az Oktatási Minisztérium (továbbiakban: OM) egy idő után már (amikor az addig használt „katasztrófa-változatot” egyszerűen kidobták) a Társaságunk munkacsoportja által 2003 szeptemberében elkészített szakanyagot vette alapul. Ez a tervezet a társadalmi véleményezésnek nevezett hevenyészetten felépített, de vehemensen lebonyolított folyamat során, illetve a hivatal felől érkezett kéréseknek megfelelően némiképp alakult, változott – főképp szerkesztésileg, tartalmilag kevésbé. Persze azért úgy is: október elejére – jogos kérésre – több lett benne a mozgásos követelmény. Tervezetünk átment mindenféle vitán, felkerült az OM honlapjára is: onnan még a tavalyi év végén is letölthető volt. A decemberben közzétett kormányrendeletben a társadalmi vitán átment változathoz képest találhattunk egy sor *meglepetést*. Köztük a dráma és a tánc peremterületén elhelyezhető, valamint a két szakterülethez egyaránt nem tartozó tartalmakat is. Helyenként pedig súlyos szakmai hibákat. Az előbbire (a „peremre”) példa a *színház- és drámatörténeti események, alakok, korszakok* beemelése a tananyagba. A dráma, mint köztudott, bárhonnan veheti témáit. Nyilván veheti a színháztörténetből is. De talán jobban tenné, ha témáit a gyerekek életéből venné, abból a mikro- vagy éppen makrokörnyezetből, amely egyértelműen hatással van rájuk. Talán még az is jobb megoldás, ha a gyerekek által látott filmek, általuk olvasott könyvek feldolgozásában segít a dráma. Nyilván nem a tanulói igényekre vezethető vissza az az elképzelés, hogy akadémikus tartalmakat hozó tárgyat kreáljunk valamiből, ami jobb sorsra érdemes: a drámának és a táncnak semmi szüksége arra, hogy a tanulóknak élvezetes tanulást lehetővé tevő tárgy vagy tevékenység helyett színháztörténeti *elképzeléseket* (ezen a téren ebből van több, nem a biztos tudásból) illusztráló órákat hozzunk létre.

A kakukktojások egy része, azok, amelyek sem a dráma, sem a tánc területéhez nem tartoznak, talán leginkább a hagyományörzéshez sorolhatók. Ezeket az utolsó pillanatban sikerült, mindenki háta mögött, becsempészni az új NAT-ba. Ilyen a *hagyomány szokáscselekményeinek megismerése és kipróbálása*. Ez a szerfelett „rugalmas” meghatározás (minden belefér) – ad absurdum – lehetővé teszi azt is, hogy egyes iskolák vagy tanárok a dráma és tánc helyett csak és kizárólag hagyományörzéssel foglalkozzanak. Súlyos hiba a liturgiák beemelése (*liturgiák megismerése*): ez a témakör egyes intézményeknek megadja a lehetőséget arra, hogy a dráma helyett valami *egészen mással* foglalkozzanak. A *XX. századi társastáncok alaplépései* megalomániás tantervi elemre hivatkozva egész évben lehet társastáncokkal foglalkozni, minden mást lecserélve. A *távoli világok dramatikus szertartásai* tétel esetén hasonló a helyzet.

További súlyos hiba az is, hogy *kötelezően* kell majd bizonyos táncokkal és népi játékokkal foglalkozni. Ilyen például a *szatmári csárdás*, ami helyett akár mást, példának okáért – s ez lenne az igazi megoldás – az adott konkrét tájegységnek megfelelő, helyi táncokat lenne érdemes választani.

Hosszú és végül sikeres kutató munkát folytattunk annak érdekében, hogy kiderítsük, miként volt lehetséges „belenyúlni” egy szakmai anyagba, ami már átment mindenféle vitán.¹ Ennek során tudtuk meg azt is, hogy nem csak az egyéni ízlést előterbe helyező, a szakterülettel nem törődő partizánakciók, a háttérben működtethető kapcsolatok hatottak rombolóan, hanem még a „technika ördöge” is ellenünk dolgozott: a szatmári csárdás csak példa kívánt lenni, s amiatt került be végül kötelező elemként a NAT-ba, mert a megjelenés előtt észlelt tipográfiai hiba már nem volt javítható. ***A nyomdai hiba itt azt jelenti, hogy szakterületünkre vonatkozóan hibásan jelent meg a kormányrendelet!*** A nyomdai hiba miatt lett kötelező – a már említett csárdás mellett – a következő néhány témakör: a memória- és koncentrációfejlesztő játékok mögött csak példa kívánt lenni a *mondókák, kiszámolók, találós kérdések* felsorolás – vagyis ezek alkalmazása nem kötelező. Lehet helyettük például az utóbbi fejlesztési feladatra sokkal jobb drámajátékaink közül választani. Sajnos, az sem derül ki a kormányrendeletből, hogy *a magyar főúri táncok: a palotás megismerése* témakör esetében a konkrét tánc csak példa kívánt lenni, vagyis nem kötelező a palotást tanulniuk diákjainknak. Jobb a helyzet, mert bár tipográfiailag rontott, de a szövegből egyértelmű a „pl.” jelölés miatt, hogy a 7-8. évfolyam anyagában a *forró*

¹ „Kutatásunk” eredményeiről – várhatóan május elején – egyesületünk honlapján számolunk be. (KL)

szék és a fórumszínház konvenció mellett sok más forma is tanítható, hasonlóképpen a 3-4. évfolyam anyagában nem kötelező a *lakodalommal* foglalkozni, mert csak példa.

A fentiek szerint némiképp lerontott, nyomdailag pedig kissé elrontott NAT-tal is jobban jártunk, mint elődjével, amelyet „kulturális mindenevő” volta eleve taníthatatlanná tett. Ez a tanterv nem akadályozza meg azt, hogy drámaórákat tartsunk, azt sem, hogy drámán keresztül tanítsunk...

Nem is a NAT-tal, inkább a kerettantervvel gyűlik meg a bajunk...

Rövid visszatekintés közelmúltunkba: a NAT eredeti (1995-ös) változatához készült „szűkítésként és kötelezővényként” a 2000-ben megjelent tanterv, ami a közoktatásban dolgozóknak a kerettantervet jelenti ma is. A kerettantervet a NAT és a helyi tantervek közé iktatták – ha akartuk, ha nem. Ez a dokumentum az akkor még *tánc és dráma* névre hallgató szakterületünk beemelésével engedte, hogy legyünk, még óraszámot is adott: kevés évfolyamon, és főként nem ott, ahol elsősorban kellett volna. *De benne voltunk!*

Az új NAT és a (majdani) új helyi tantervek közé ***ma is készülnek kerettantervek, már nem kötelező erővel, hanem választási lehetőségként, afféle ajánlatként, javaslatként.*** Ma még csak ötöt lehet olvasni az OM honlapján, de – mivel ilyent készíteni bárkinek jogában áll, egyeseknek pedig érdekük is – számuk minden bizonnyal növekedni fog. Mint segítséget vehetjük igénybe ezeket a helyi tanterv készítésénél – feltehetőleg előbb-utóbb lesz belőlük pár tucatnyi. A nagy különbség: ***míg a 2000-ben megjelent kerettanterv jogszabály volt, a maiak egyike sem az.*** Éppen ezért nem kell elfogadni az ezekre történő „hivatkozásokat”, például, ha egy drámatanárnak azt mondja a főnöke, hogy nem adhatunk neked önálló tárgyat, mert nincs hozzá óraszám a kerettantervben.

Erre pedig lesz esélyünk – ez már az eddig megjelent kerettantervekből is jól látható.

Ezek közül a dráma és tánc követelményeinek teljesítéséhez egyetlen kerettanterv rendel óraszámot is: ezt a *Nemzeti Tankönyvkiadó munkacsoportja* készítette. A pozitívumok végére értünk: ugyanis a dráma és tánc területén azt a sajátos megoldást választották, hogy nem a NAT-ban megjelent követelményekhez írtak tantervet, hanem rengeteg új tananyagot emeltek be. Feleslegesen! Ettől egy felhígított, szakmailag zavarossá vált, sok területről összeszedett(-vedett) halmaz jött létre, amihez képest a tervezés kiindulási pontja (az, ami a NAT 2003-ban megjelent) koherensnek minősíthető. Feltüntetnek a NAT-ban szereplő mondatokat, de jobbra valami mással próbálnak foglalkozni. Mintha ennek a tantervnek a készítői nem ismernék igazából a drámatanítás lehetőségeit és gyakorlatát, vagy lebecsülik vagy csak nem szeretik ezt a szakterületet, mert lépten-nyomon máshonnan származó anyaggal próbálják feltölteni a „kereteket”.

Az *OM kerettantervi javaslata* egyszerűen kihagyja a drámát: papíron ugyan alárendeli a magyar nyelv és irodalomnak, de gyakorlatilag meg sem jeleníti a NAT által előírt követelményeket, avagy egyes évfolyamokon azoknak legfeljebb csak töredékét. Azt is mondhatjuk, hogy ezzel a javaslattal az OM jogsértő magatartást folytat, mégpedig éppen az általa kiadott Nemzeti alaptantervvel szemben...

Az OM honlapján olvasható olyan kerettantervi javaslat is, amelyik a drámának kb. 15 évvel ezelőtti megközelítését hozza: a szakterülettel kapcsolatos nagy fokú tájékozatlanság a szedett-vedett anyagból, a zavaros fogalomhasználatból, de akár csak magából a szakirodalmi jegyzékből is jól látható (*Humanisztikus kooperatív tanulás, 1-4. évfolyam*).

Van olyan kerettanterv, amelynek szerkesztői a dráma és tánc műveltségi területből csak a táncot olvasták. A *MOZAIK* névre hallgató kerettanterv meg sem próbálja a NAT dráma és tánc területének követelményeit teljesíteni. (Az imént már felvetett jogsértésre kell utalnunk ismételten...) Kérdés, hogy mit láthattak bele azok a szakértők, akik az OM honlapján történő közzétételig megnézték ezt a tantervet. Zárójel nélkül jegyezzük meg: az OKNT-nek² is véleményeznie kell a kihirdetés előtt a kerettanterveket... A jeles szakemberekből álló testület munkáját nem a legjobb megvilágításba helyezi, ha a szakmaiságot (területünkön mindenképpen!) mellőző tantervre is rábólint a „tömegtermelés” jegyében.³

Az utóbbi két kerettanterv másként integrálja a dráma és táncot, mint az OM tanterve. Az elsőként említett főként egy órakerettel nem bíró „tantárgyba”, az Együttműködésbe teszi be a drámás tartalmak egyikét-másikat, míg a másodikként említett tanterv egy ösztönművészeti jellegű tárgyon belül ad a követelmények teljesítéséhez nem megfelelő óraszámot. Szakterületünk bedarálásának, felőrlésének ezen változataival sem járunk jobban – a viszonyítási alapot már említettük, amikor a „nagy testvér” nyel le minket.

² Országos Köznevelési Tanács saját ad hoc bizottságának – szakértői jelentésekre alapuló – előterjesztése alapján támogatja vagy utasítja el egyes kerettantervek kihirdetését – ezt olvashattuk a Köznevelés 2004. április 9-i számában.

³ Érdekesnek tűnik a testület szerepe a NAT 2003 dráma és tánc részének elfogadásakor is (látták, olvasták?) – ezzel kapcsolatban további információkkal szolgálunk az előző lánkjegyzetben jelzett időpontban és helyen.

Álnaiv a kérdés: **Mikor fognak végre tiltakozni a magyar szakosok – akár intézményesen, hiszen van országos szervezetük(!) –, hogy őket nem képezték ki a drámatanításra? Mikor mondják a hozzá nem értésre hivatkozva, hogy köszönik, nem kérik a dráma és tánc óraszámát?** A magyaros kollégák közül szép számmal vettek már részt a pedagógus-továbbképzések különböző keretei között drámapedagógiai tanfolyamokon, szakirányú képzéseken. Nem róluk szólunk akkor, amikor azt állítjuk, hogy ha a magyaros kollégák általában értenek a drámapedagógiához, akkor vagy születésüktől fogva így van ez (érdekes adalék lehet a biológusoknak-pszichológusoknak), avagy tanulniuk kellett a drámapedagógia stratégiáit és technikáit a tanárképzés intézményeiben (legalább 120 órában, mint közismert, ennyi biztosan kell az alapműveltséghez). Tessék mondanunk, ma melyik tanárképző intézmény készíti fel az alapszakos képzés során a magyartanárokat a NAT dráma és tánc műveltségi területében megfogalmazott követelmények teljesítésére?

Feltételezhető, hogy a később kihirdetésre kerülő kerettantervek sem „kínálják majd tálcán” az óraszámot a dráma és tánchoz. Ha az iskola vezetése nem kíván sokat foglalkozni a helyi tanterv éppen esedékes változatának elkészítésével, akkor várható, hogy kényelmi okokból („legyünk már túl rajta!”), a helyi vitákat valamegyest csökkentve is felvállalja valamelyik „kész alkotást”. Sajnálatos módon van rá esélyünk, hogy ahol nem elég nagy az adott intézményben dolgozó drámatanár érdekérvényesítő ereje, ott nem kap majd önálló órakeretet a dráma.

Ez nagy baj, nem kéne hagyni ennek bekövetkeztét. Jó lenne észrevéetni helyben, az adott „végvárban”, hogy sok olyan problémát, amit mások csak észlelni tudnak, azt a drámatanár kezelni is képes a maga tudományával!

Ha nem tudjuk elérni, hogy önálló órakerettel taníthassunk drámán keresztül, akkor még mindig nagyon sok formában lehet legalísan jelen a dráma a közoktatásban.

A dráma megjelenhet egy sor olyan területen, amit a NAT új változata preferál... Ennek kapcsán jegyezzük meg, hogy az utóbbi időkben két ellentétes tendencia látható a dráma, a dramatikus módszerek alkalmazása (és nem alkalmazása) kapcsán. Úgy tűnik, mintha bizonyos területeken a módszertanosoknak nem is lenne más „új” ötlete, minthogy szituációs játék vagy vita formájában dolgoztatnak fel tananyagot. Ha megnézzük az új NAT bevezetésére kiadott jogszabályt, akkor ott kiemelten is megtalálható:

...a helyi tantervnek biztosítania kell, hogy a tanulók életkorához, az egyes tantárgyak sajátosságaihoz igazodva a tanulók elsajátíthassák az egészségfejlesztéssel, a fogyasztóvédelemmel, a környezetvédelemmel, a közlekedésre neveléssel, a társadalmi bűnmegelőzéssel, az áldozattá válással, az erőszakmentes konfliktuskezelő technikákkal összefüggő ismereteket...

Nos, mindegyik terület megkapta az OM honlapján a maga segédletét, ezekben dramatikus módszerek rendre szerepelnek. A másik tendencia: bizonyos „rég-új” területeken, ahol a módszertan mint olyan jóformán nem is létezik, s amelyeket a drámán keresztül élményszerűen és érvényesen lehetne tanítani, feltehetőleg rosszul felfogott, önös érdekből, nem vesznek tudomást a dramatikus módszerekről. Ilyen példának okáért az *emberismeret* vagy az *etika* tanítása, de talán még a *mozgókép-kultúra és médiaismeret* is.

És akkor most nem is beszélünk a szakértői drámáról (teszi ezt a későbbiekben Ledőné Dolmány Mária és Szauder Erik írása⁴), vagy az erdei iskolákhoz hasonlóan szervezhető drámás táborokról – ilyen a kiválóan működő Impulzus-tábor, ahol ha nem is tanévig, évekig tartó folyamatban (az lenne a legjobb!), de a „dózis szintjére” eljutó blokkokban lehet dolgozni a tanulókkal.

Nem adjuk fel...

Az alábbiakban rövid idézetek olvashatók a vonatkozó jogszabályból. A forrás a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló kormányrendelet.⁵ Kezdjük azzal, ami a helyi tantervek és a kerettantervek fentiekben vázolt viszonyát rögzíti:

2. §

(1) Az iskola pedagógiai programot, és annak részeként – a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel – az e rendelet mellékleteként kiadott Nemzeti alaptanterv alapján helyi tantervet készít, vagy az ilyen módon készített helyi tantervek közül választ, és azt építi be helyi tantervként a pedagógiai programjába. Az iskola az oktatási miniszter által kiadott kerettantervek alapján is elkészítheti helyi tantervét, illetve a kerettantervet is beépítheti helyi tantervként a pedagógi-

⁴ Ld. lapunk 8-11. oldalát!

⁵ Száma: 243/2003. (XII.17.)

ai programjába. Az iskola a helyi tanterv elkészítésénél felhasználhatja az oktatási miniszter által a közoktatásról szóló törvény 95. §-a (1) bekezdésnek j) pontja alapján kiadott oktatási programokat (pedagógiai rendszereket) is.

Az itt következő idézetek a határidőkre vonatkoznak: látható, hogy bizonyos iskolafokokon, illetve évfolyamokon még ráérünk, megvárhatjuk azt, hogy készüljenek jobb kerettantervek, avagy több időt szánhatunk a saját változat elkészítésére:

11. §

(1) Az iskolák 2004. június 30-ig felülvizsgálják pedagógiai programjukat és megküldik a fenntartó részére. A felülvizsgálatnak – a (2)-(4) bekezdésben meghatározott kivétellel – ki kell terjednie az iskola nevelési programjára és helyi tantervére.

(2) Az általános iskolák – az ötödik-nyolcadik évfolyamok tekintetében – a helyi tantervük felülvizsgálatát és a fenntartó részére történő megküldését 2005. június 30-áig is elvégezhetik.

(3) A középiskoláknak és a szakiskoláknak a pedagógiai programjuk felülvizsgálatát az (1) bekezdésben meghatározott időpontig a közoktatásról szóló törvény 48. § (1) bekezdés b) pont hatodik-hetedik gondolatjelében, továbbá (3)-(4) bekezdésében szabályozott körben, helyi tantervük teljes felülvizsgálatát pedig 2011. június 30-áig kell elvégezniük és a fenntartó részére megküldeniük. A helyi tanterv teljes felülvizsgálatát a hat évfolyamos gimnáziumoknak 2009. június 30-áig, a nyolc évfolyamos gimnáziumoknak 2007. június 30-áig kell elvégezniük.

(4) A hat és nyolc évfolyammal működő gimnáziumok 2005. június 30-ig elkészíthetik a helyi tantervük felülvizsgálatát oly módon, hogy biztosítják az egyes iskolai évfolyamok tananyagának és követelményeinek egymásra épülését, és az így elkészült helyi tantervet 2006. szeptember 1-jétől alkalmazhatják.

(5) A fenntartó a közoktatásról szóló törvény 129. §-ának (6) bekezdésében foglaltak alapján az (1)-(4) bekezdésben meghatározottaktól eltérő időpontot állapíthat meg.

(7) A helyi tanterv bevezetése az általános iskola első évfolyamán kezdődik 2004. szeptember 1-jén, ezt követően felmenő rendszerben a többi iskolai évfolyamon.

(8) A közoktatásról szóló törvény 48. § (1) bekezdés b) pontjának nyolcadik gondolatjelében, továbbá a (3)-(4) bekezdésében meghatározottak bevezetése valamennyi iskola, valamennyi évfolyamán a 2004/2005. tanévtől kezdődően kötelező. A középszintű érettségi vizsga témakörei alapján a 2004/2005. tanítási évben kell érettségi vizsgát szervezni.

(9) A többcélú intézmény keretében működő általános iskola és középiskola közösen kidolgozott, egymásra épülő helyi tanterve a 2004/2005. tanévben az ötödik évfolyamon is bevezethető, feltéve, hogy a középiskolai tanulmányok folytatása az általános iskola valamennyi tanulója részére biztosított. E rendelkezések alkalmazhatók akkor is, ha a középiskola egy vagy több általános iskolával megállapodást köt, amelynek keretei között biztosítják az általános iskola minden tanulója részére, hogy tanulmányait a középiskolában folytathatja.

(10) Az e rendelet 3-10. §-ában foglaltak alkalmazása – a (11) bekezdés kivételével – 2004. szeptember 1-jétől az iskola valamennyi évfolyamán kötelező.

Drámai lehetőségeink

Püspöki Péter

I.

„A hazai és nemzetközi mérések (PISA, MONITOR, IEA, SIALS stb.) eredményei egyaránt azt jelzik, hogy a közoktatás alapozó időszaka, az alapkészségek fejlesztése komoly problémákat mutat. ...A nevelési-oktatási célok újragondolása és a tanítási-tanulási gyakorlat során a különböző tanulási eredmények (tudások, ismeretek, képességek, készségek, attitűdök és aspirációk) kívánatos egyensúlyának megteremtésére kell törekedni. A nevelési-oktatási célok kijelölése során el kell érni, hogy kellő hangsúlyt kapjanak a következő kulcskompetenciák: tanulási technikák, intelligens tanulás, alkalmazó tudás, eszközjellegű